

Tutkijat lehteilevät päiväkirjoja

Maarit Leskelä-Kärki, Karoliina Sjö & Liisa Lalu (toim.): **Päiväkirjojen jäljillä. Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen.** Vastapaino 2020. 351 s. ISBN 978-951-768-772-0.

Vastapaino markkinoi Maarit Leskelä-Kärjen, Karoliina Sjön ja Liisa Lulun toimittamaa *Päiväkirjojen jäljillä*-teosta näin: ”Tämä kirja on tarkoitettu juuri sinulle, joka opiskelet, tutkit tai pohdit, mitä päiväkirjat voivat eletystä historiasta kertoa. Yhtä lailla se on tarkoitettu sinulle, joka itse kirjoitat päiväkirjaa, harkitset päiväkirjan aloittamista tai luet vanhoja päiväkirjojasi.” Aivan näin populaarina tätä teosta ei voi pitää, vaikka takakanen teksti sellaista vakuuttaa. Kyse on vertaisarvioidusta tieteellisestä artikkelikokoelmasta, joka keskittyy päiväkirjoihin ja niiden tutkimiseen. Vaikka päiväkirjoja on käytetty historian tutkimuksen aineistona jo pitkään, teos on ensimmäinen Suomessa julkaistu päiväkirjatutkimusta esittelevä teos.

Dosentti Maarit Leskelä-Kärki, FM Karoliina Sjö ja FM Liisa Lalu vaikuttavat Turussa, kuten useat muut teoksen kirjoittajat. Turun yliopistossa kulttuurihistorian tutkijat ovat pitkään työskennelleet omaelämäkerrallisten aiheistojen ja kirjoittamisen tutkimuksen parissa. Teoksen laatimiseen on osallistunut myös jatko-opiskelijoita ja tutkijoita Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoista sekä Åbo Akademiasta. Hanke yhdistää historiaa, kirjallisuutta ja kulttuuria tutkivia. Valtaosa tekijöistä on naisia. Vain kolme miestä on mukana hankkeessa.

Teoksen lähtökohta on elämänkerronnan tutkimuksessa, jossa keskitytään itsestä kirjoittamisen lajeihin, tapoihin ja muotoihin. Teoksen keskipiste on kirjoittaminenä. Tästä näkökulmasta teoksen alaotsikko ”Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen” vaikuttaa hiukan ylimalkaiselta. Teos kohdistuu päiväkirjojen kirjoittajiin ja heidän aikaansaannoksiinsa. Vähemmän huomiota saavat tutkijat, jotka hyödyntävät päiväkirjoja lähteinään, vaikka eivät ole varsinaisia päiväkirjojen tutkijoita. Päiväkirjan pitämistä suhteutetaan fiktion ja muistelemiseen ja jonkin verran myös sukupuoleen.

Poliittisia päiväkirjoja sivutaan, mutta niitä ei lähemmin tarkastella.

Pienestä fyysisestä koostaan huolimatta *Päiväkirjojen jäljillä* on laaja. Se sisältää 351 tiheästi painetulla sivulla kahdenkymmenen kirjoittajan yhdeksäntoista artikkelia lähteineen ja viitteineen. Teoksen loppuun on koottu laaja ja ansiokas kirjallisuusluettelo. Kirjaa on kevennetty kuvituksella, mutta harmaa kuvitus ei lisää houkuttelevuutta. Teos palvelee ennen kaikkea päiväkirjoja tutkivia, kirjallisuuden, kulttuurin tutkimuksen ja kulttuurihistorian parissa työskenteleviä ja alaa opiskeleviä lukijoita.

Teoksen tärkein teoreettinen anti on sijoitettu sen alku- ja loppulukuihin. Teoksen aloittaa Maarit Leskelä-Kärjen ja Karoliina Sjön artikkeli ”Päiväkirja, minus ja historia”. Päätöartikkelin ”Kirjoitetun minän monet kasvot” he ovat laatineet yhdessä Liisa Lalun kanssa. Artikkeleista käy ilmi, että päiväkirjan käsitettä voi käyttää väljästi: päivittäisten tapahtumien muistiin kirjaamisesta ja kalenterimerkinnöistä päiväkirja on rönsyilyt tuntemusten ja kokemusten tallentajaksi ja fiktiivisiksi tai autofiktiivisiksi päiväkirjromaaneiksi.

Päiväkirjojen moniaineksisuus tuo kiistattomia ongelmia: Voiko niitä pitää erityisenä kirjallisuuden lajina? Toimittajat tarkastelevat erilaisia luokituksia ja toteavat kentän kirjavuuden. Päiväkirjoissa kirjataan jokapäiväisiä tapahtumia, matkakokemuksia, tunteita ja muistellaan aikaisemmin tapahtunutta. Kirjoittajan elämän aikana ne voivat palvella vaihtelevia tarpeita. Jotkut pitävät niitä salaisina muistiinpanoinaan. Useat kuvittelevat niille lukijan ja jotkut haluavat ne julkaista. Päiväkirja on kerroksellinen. Siinä on samaan aikaan läsnä sekä menneisyys ja kirjoittamisajan nykyhetki että tulevaisuus.

Päiväkirjan pitämisen ympärille on kehittynyt suoranainen päiväkirjakulttuuri. Päiväkirjat kiinnostavat teoksen kirjoittajia myös esineinä kansineen, mahdollisine lukkoineen ja nimineen. Tärkeä on myös tapa, jolla päiväkirjaa kirjoitetaan, kenelle sitä luetaan ja miten sitä säilytetään. Kaikkia päiväkirjoja ei voi tarkastella samantyyppisinä, vaan on osattava nähdä, mikä asema niillä on omistajansa elämässä ja toimintaympäristössä, miten ne ovat muuttuneet ja mitä niihin on kirjattu tai mitä jätetty kirjaamatta. Päiväkirja voi sisältää intiimiä aineistoa, joka asettaa vaatimuksia tutkimuseetikalle.

Teoksen avausartikkelin kylkiäiseksi on sijoitettu Päivi Kososen ”Päiväkirja itsestä ja maailmasta huolehtimisen välineenä”, jossa hän tarkastelee Marcus Aureliusta ja Henri Amieliä, päiväkirjagenren klassikoita. Mukaan pääsevät myös Annie Ernaux ja Marc Marie, jotka tekivät yhdessä teksti- ja valokuvapäiväkirjaa.

Muut artikkelit on jaettu neljään päälukuun, joissa eri kirjoittajat tarkastelevat tutkimiaan päiväkirjan kirjoittajia. Useassa artikkelissa korostuu kohdehenkilö, joissakin taas päiväkirja fyysisenä esineenä. Osaan artik-

keista syntyy lähdeaineistoa referoiva vaikutelma, kun niissä viitataan pääasiassa päiväkirjamateriaaliin eikä tutkimuskirjallisuuteen. Tarjottu valikoima on kuitenkin monipuolinen ja osoittaa, kuinka erilaisia päiväkirjan pitäjiä on ollut olemassa. Kirjo ulottuu kirjanpitäjistä senaattoriin, mielisairaalan potilaasta matkailijaan ja vainotusta juutalaistyöstä sisällissodan kokeneeseen nuoreen naiseen.

Pääluvussa *Traditiot ja päiväkirjan muuttuva luonne* tarkastellaan 1500-luvun lopusta 1900-luvun alkuun ulottuvia päiväkirjoja ja niissä tapahtunutta muutosta. Marjo Kaartinen esittelee 1500- ja 1600-lukujen taitteesta peräisin olevaa Lady Margaret Hobyn päiväkirjaa, jota tämä kirjoitti osana uskonnollista kilvoitteluaan. Johanna Ilmakunnas ja Kirsi Vainio-Korhonen tarkastelevat kiintoisassa artikkelissaan päiväkirjan kirjoittamista osana 1700-luvulta 1800-luvun alkupuolelle vallinnutta aateliskulttuuria. Päiväkirjoja pidettiin yleisesti ja niitä kirjoittivat usein miehet. Päiväkirja saattoi olla luonteeltaan pedagoginen harjoitus, mutta toisinaan sitä käytettiin intiimien kokemusten kirjaamiseen. 1700-luvulla kokemusten kirjaamisesta tuli entistä tärkeämpi, mikä ilmenee Topi Artukan analysoimasta senaattori Johan Winterin päiväkirjasta. Ulla Ijäs tarkastelee salanimeä David Glöckner käyttäneen viipurilaisen Hackman & Co:n kirjanpitäjän osittain fiktiivistä muistelmapäiväkirjaa, josta avautuu eurooppalainen näkökulma aikaansa. Anna Kuismin puolestaan tutkii maanviljelijä Juho Kaksolan 1800-luvun puolivälistä 1910-luvulle pitämää hengellistä päiväkirjaa, jossa käydään läpi Kaksolan ja hänen perheensä vuosittaisten vaiheiden ”merkillisemmät kohtaukset”.

Sairaudesta ja itsestä kirjoittamisen monet muodot -pääluke tarkastelee mielisairaala- ja syöpähoitopäiväkirjoja. Karoliina Sjön, Kirsi Tuohelan ja Ritva Hapulin artikkeleissa tutkitaan sairauden kokemusta ja erilaisia tapoja kirjoittaa siitä. Esimerkkejä on runsaasti ja osa niistä on kansainvälisiä. Keskeisiä tarkasteltuja kirjoittajia ovat Kirsti Teräsvuori, jonka päiväkirja on peräisin vuosilta 1916–1918, ja Ebba Olsson, joka piti päiväkirjaa 1950-luvulla. Oman jännitteensä tuo se, että psykiatriseen sairaalaan pitkäaikaishoitoon joutuneen potilaan kirjoittaminen ja etenkin kirjeenvaihto on ollut valvottua. Kirjoittaminen ja päiväkirjan pitäminen on voinut muodostua lähes elämäntehtäväksi. Siitä on tullut tapaa raivata omaa tilaa ja tehtävä, jota piti päivittäin hoitaa. Yhden kontrastin potilaiden kokemuksille muodostaa Lapinlahden sairaalan ylilääkärin professori Th. Saelanin 1871–1874 pitämä päiväkirja, johon hän tallensi havainnot potilaistaan.

Henkilökohtaisen ja julkisen risteytymiä -pääluvussa tarkastellaan tilanteita, jossa päiväkirjan kirjoittajan on pidettävä yllä omasta kokemuksestaan poikkeavaa julkisuuskuvaa. Omat ajatukset ilmenevät hänen päiväkirjastaan. Matti Mieskonen ja Janne Kosunen kirjoittavat

tulenkantajapolven kulttuurivaikuttajan Erkki Valan päiväkirjasta, jonka sisältö antaa hänestä erilaisen kuvan kuin hänen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon luovuttamansa aineisto. Julkiseen arkistoon tallennettu materiaali kertoo arkiston muodostajasta, joka päättää jättää osan tietojaan arkiston ulkopuolelle. Maarit Leskelä-Kärki kirjoittaa Eeva Kilven *Naisen päiväkirjasta* (1978) ja tarkastelee tilannetta, jossa fakta ja fiktio kohtaavat ja täydentävät toisiaan. Kilven päiväkirja herätti viikasta keskustelua tunnustuksellisesta kirjallisuudesta ja sen sukupuolittuneisuudesta. Liisa Lalun Hannaksi nimeämän nuortaistolaisen opiskelijatyön päiväkirja kohtaa yksityiselämän ja poliittisen liikkeen ristiriitaiset odotukset. Liike arvosti kollektiivista toimintaa ja halveksi porvarillista yksityisyyttä, jota päiväkirjan pitäminen merkitsi. Julkisuuden ääneen lausutut tai oletetut odotukset ohjaavat sitä, mitä päiväkirjasta tulee muiden tietoon tai mitä siihen halutaan tai uskalletaan kirjoittaa.

Kirjoitetut aistit, tilat ja tunteet -pääluke tarkastelee päiväkirjaa suhteessa tilaan, jossa sitä pidetään. Luku tarkastelee matkapäiväkirjoja ja oman tilan valtaamista niiden avulla. Matkalle lähtijä ottaa haltuunsa ympäristönsä vähitellen. Susanna Lahtinen ja Ritva Larva tarkastelevat kahta matkapäiväkirjan pitäjää, Maria Grahamaia 1820-luvun Brasiliassa ja Marta Keravuorta 1950-luvun Japanissa. Heli Rantala tutkii 1800-luvun nuorten miesten päiväkirjoja ja Emilia Syväsalmi Mary Chipman Lawrencen päiväkirjaa valaanpyyntimatkalta.

Piilossa kirjoitetut päiväkirjat muodostavat oman alueen, jota varjellaan muiden katseilta. Anna-Leena Perämäki keskittyy tarkastelemaan nuorten juutalaisnaisten päiväkirjoja 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa. Viimeiseksi on tämän otsikon alle sijoitettu Riina Haanpään artikkeli vuoden 1918 tapahtumista Irene Kyläkosken päiväkirjassa. Hän käyttää käsitteitä 'tunnemaisema' ja 'sodan maisema' kuvatessaan päiväkirjan sisältämiä sodan tapahtumia. Lukiessani jäin pohtimaan, että ihmisten kokemukset syntyvät jossain paikassa, mutta mikä tekee niistä maiseman? Kaikki kokemukset eivät sitä tee.

Mitä *Päiväkirjojen jäljillä* -teoksesta voi oppia? Päiväkirjatutkimuksesta kiinnostuneille se tarjoaa monipuolisen johdatuksen tutkimuskenttään. Kun kirjan näkökulma on osittain kulttuurihistorian ja kulttuurintutkimuksen, osittain kirjallisuudentutkimuksen, oppii ainakin sen, että päiväkirjoja on vaikea sijoittaa mihinkään ennakkoluokitukseen. Luokittelu toimii silloin, kun sen avulla halutaan osoittaa joitakin keskeisiä eroja tai yhtäläisyyksiä. Päiväkirjaa on arvioitava suhteessa siihen, miten sitä on pidetty ja mitä sen avulla yritetään osoittaa todeksi.

Vaikka kirjoittajat eivät ole pyrkineet laatimaan tutkimusopasta, kirjaan paneutuva oppii paljon päiväkirjan moni-ilmeisyydestä ja kokemuspohjaisuudesta. *Päivä-*

kirjojen jäljillä on tarpeellinen teos niillekin, jotka eivät tutki työnään päiväkirjoja. Heitä se ohjaa problematisoimaan lähdeaineistoaan.

Pauli Arola, FT
Riihimäki